

УДК 378.322.014:330-057.875

М. Ю. Мартиненко

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Кременчук

СТРУКТУРА КУЛЬТУРИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНЬОГО ЕКОНОМІСТА

У роботі розглянуто завдання визначення структури культури самостійної роботи майбутніх економістів. На основі культурологічного, системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого та акмеологічного методологічних підходів визначено та описано основні компоненти культури самостійної роботи: мотиваційний, професійно-особистісний, когнітивний, акмеологічний. Дослідження структури культури самостійної роботи та обґрунтування її компонентів є основою проектування технології формування культури самостійної роботи майбутніх економістів засобами дистанційного навчання в умовах вищого навчального закладу.

Ключові слова: самостійна робота, культура самостійної роботи, професійна підготовка економіста.

М. Ю. Мартыненко

Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского, Кременчуг

СТРУКТУРА КУЛЬТУРЫ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ БУДУЩЕГО ЭКОНОМИСТА

В работе рассмотрено задание определения структуры культуры самостоятельной работы будущих экономистов. На основе культурологического, системного, деятельного, личностно-ориентированного и акмеологического методологических подходов определены и описаны основные компоненты культуры самостоятельной работы: мотивационный, профессионально-личностный, когнитивный, акмеологический. Исследование структуры культуры самостоятельной работы и обоснование ее компонентов является основой проектирования технологии формирования культуры самостоятельной работы будущих экономистов средствами дистанционного обучения в условиях высшего учебного заведения.

Ключевые слова: самостоятельная работа, культура самостоятельной работы, профессиональная подготовка экономиста.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Одним з основних завдань вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців з економічних спеціальностей є підготовка економістів нової генерації, які, як зазначає В. Стрельников, мають широкий світогляд, вміють самостійно проводити порівняльний історико-економічний аналіз моделей розвитку країн у різні епохи, бачити довгострокову економічну перспективу, суть соціально-економічних процесів, постійно сприймати велику кількість інформації, орієнтуватися на самостійне з'ясування об'єктивно необхідних аспектів подій і явищ економічного розвитку [1]. Самостійна робота стає невід'ємним компонентом професійної підготовки сучасних фахівців, високий рівень культури самостійної роботи значною мірою впливає на якість професійної компетентності майбутнього економіста.

Вирішення проблеми формування культури самостійної роботи майбутнього економіста розглядається як складний педагогічний феномен і неможливе без дослідження її сутності та структури. Вивчення наукових праць, що стосуються означеної теми показало, що дослідники для виокремлення структурних компонентів культури спираються на тезу О. Леонтьєва [2] про єдність інтелектуальної, емоційної і вольової складових особистості.

Поділяючи цю думку, розглянемо структуру культури самостійної роботи, що визначає сутність та характеристики даного феномена.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Аналіз психологічної, філософської, культурологічної та педагогічної літератури з проблеми дослідження засвідчує, що цей феномен включає різні аспекти залежно від підходу до його вивчення. В структурі культури самостійної роботи економіста ми виділяємо дві складові: внутрішню та зовнішню. Внутрішня складова – це сукупність характеристик, які відображають компонентну підсистему процесу формування культури самостійної роботи економіста. До зовнішньої складової, спираючись на роботи В. Біблера, П. Гуревича, М. Кагана та інших вчених, які розглядають культуру як сукупність проявів людської діяльності, ми відносимо професійно спрямовану самостійну роботу майбутнього економіста як форму самостійно-навчальної діяльності.

В основу обґрунтування складових культури самостійної роботи економіста було покладено психолого-педагогічні визначення культури самостійної роботи майбутніх економістів як: спосіб організації і розвитку діяльності майбутнього фахівця (А. Арнольдів); духовний вимір (М. Александрова); система регулятивів професійної та соціальної діяльності (В. Давидович, Ю. Жданов); результат навчальної та професійної діяльності (В. Межуєв); сукупність практичних і духовних надбань (С. Гончаренко); специфічно людський спосіб буття (В. Гриньова, В. Давидович). Психолого-педагогічні основи формування культури самостійної роботи майбутніх економістів пов'язані з ціннісними орієнтаціями, мотивами, якостями і здібностями особистості фахівця, її спрямованістю на засвоєння культурного та професійного досвіду.

Під час визначення та обґрунтування складових культури самостійної роботи майбутніх економістів ми спиралися на культурологічний, системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований та акмеологічний методологічні підходи.

Вивчення психолого-педагогічних основ та методологічних підходів дозволило визначити в структурі культури самостійної роботи економіста наступні компоненти: мотиваційний, професійно-особистісний, когнітивний, акмеологічний. Зосередимо увагу на функціонально з'єднаних між собою компонентах та проаналізуємо кожен з них.

Мотивацію становлять спонукання, які спричиняють активність організму та визначають її спрямованість, спонукають індивіда до здійснення певних дій та визначають їх напрям і мету [3]. До мотивації належить все, що спонукає активну діяльність, узагальнені й більш конкретні цілі, заради яких людина діє. Фактором, що визначає дієвість мотиву, є усвідомлення суб'єктом результатів своєї діяльності [4]. Мотиваційний компонент відображає у майбутніх фахівців з економіки потребу у самостійній діяльності, у самостійному досягненні професійно значущих знань, у реалізації власного потенціалу. Мотивом самостійної роботи майбутніх економістів є уявлення про мету і результат самостійної роботи, що закріплене у вигляді уявного результату.

Мотиваційний компонент культури самостійної роботи є складовою частиною готовності майбутнього фахівця до ефективної самостійної роботи, що відображає його розуміння важливості безперервного та системного підвищення рівня професійної культури та компетентності протягом навчання та упродовж життя. Даний компонент позитивно впливає на формування особистісних якостей: наявність у особистості внутрішньої потреби досягнення успіхів у навчальній та професійній самостійній роботі, прагнення долати внутрішні перешкоди та уникати невдачі.

Мотив досягнення цілей – один з потужних рушіїв поведінки майбутнього фахівця з економіки, зокрема самостійної роботи, що полягає у прагненні до успіху, підвищення власних професійних можливостей. Мотив досягнення, пов'язаний з рівнем домагань суб'єкта, за позитивних умов може привести до значного поліпшення результатів самостійної роботи. Мотивація досягнення дає змогу оцінити прагнення майбутніх

економістів до самовдосконалення, їх наполегливість у досягненні цілей самостійної роботи. Фахівець, який володіє високим рівнем мотивації, упевнений в успішному результаті, готовий взяти на себе відповідальність, виявляє наполегливість у досягненні мети, завзятість при зіткненні з труднощами, одержує задоволення від власної професійної діяльності.

На нашу думку, наявність у особистості внутрішньої потреби до самостійної роботи для досягнення успіхів в навчальній і професійній діяльності, прагнення долати внутрішні перешкоди та уникати невдачі є показниками сформованості культури самостійної роботи майбутніх економістів. Ми розрізняємо три основні види мотивації до самостійної роботи (рис. 1), що визначають мотиваційний компонент культури самостійної роботи майбутніх економістів.



Рисунок 1 – Види мотивації самостійної роботи майбутніх економістів

Зовнішня мотивація – залежність професійної кар'єри від результатів самостійної роботи. Внутрішня мотивація – схильність, здатність до самостійної роботи. Навчальна мотивація – розуміння корисності виконуваної самостійної роботи.

Професійно-особистісний компонент представляє собою професійні та особистісні характеристики майбутніх економістів, що проявляються в ставленні до себе, до інших учасників навчального процесу, до навколишнього світу та професійного середовища, які безпосередньо впливають на зміст культури самостійної роботи. Професійно-особистісний компонент відображає вміння майбутніх економістів діагностувати власні психологічні стани та почуття з метою забезпечення ефективної організації самостійної роботи та вміння оцінювати, аналізувати та адекватно інтерпретувати її результати. Професійно-особистісний компонент містить такі компоненти сформованості культури самостійної роботи як відповідний рівень тривожності при виконанні самостійної роботи, рівень саморегуляції власної навчальної та професійної діяльності у процесі самостійної роботи.

Даний компонент передбачає критичність та об'єктивність самооцінки професійної навчальної діяльності; здатність майбутніх фахівців з економіки до самоаналізу, до самовдосконалення. Це означає, що особистість здатна самостійно ставити перед собою мету й завдання і самостійно досягати їх.

Когнітивний компонент визначає здатність майбутніх фахівців з економіки до пізнання. Важливим для проведеного дослідження є розуміння пізнання як сутнісної характеристики буття культури. Даний компонент характеризує культуру самостійної роботи майбутніх економістів з інформацією, здатність до самоаналізу отриманої інформації та її формалізації, до порівняння, узагальнення, синтезу даних, що є в наявності, розроблення варіантів використання інформації, відповідного оформлення результатів аналізу та їх передачі. Даний компонент відображає наявність системи теоретичних знань, необхідних для самостійного вирішення навчальних та практично-професійних завдань. Когнітивний компонент визначає активність, ініціативність, оригінальність використання теоретичних знань майбутнього економіста в процесі самостійної практично-професійної діяльності.

Когнітивний компонент передбачає усвідомлення майбутніми фахівцями сутності культури самостійної роботи, розуміння студентами її вагомості у здійсненні економічної діяльності, ідей розвитку та саморозвитку. Ядром культури самостійної роботи майбутніх

фахівців з економіки є система теоретичних знань достатньо високого рівня узагальненості, що забезпечує їх використання та широке перенесення у відповідні професійні ситуації. Когнітивний компонент передбачає знання майбутніх економістів про засоби, цілі, мотиви, стимули самостійної роботи у навчальній та професійній діяльності та способи прийому та передачі інформації.

Показниками когнітивного критерію культури самостійної роботи визначено інформаційну обізнаність майбутніх економістів у вигляді системи понять про сутність і специфіку культури самостійної роботи у сфері професійної діяльності: усвідомлення вагомості, сутності і специфіки культури самостійної роботи у здійсненні економічної діяльності; володіння знаннями щодо видів, засобів, технологій, норм та цінностей самостійної роботи; наявність стійких поглядів на самостійну роботу як основу отримання необмеженого обсягу інформації щодо професійної діяльності, яка потребує постійного самовдосконалення.

Акмеологічний компонент визначає закономірності і механізми розвитку особистості майбутнього економіста на етапі його дорослості, при досягненні найбільш високого рівня розвитку культури самостійної роботи. Об'єктом акмеологічних досліджень у нашому дослідженні є особистість фахівця з економіки, яка прогресивно розвивається та самореалізується в процесі практично-професійної та навчальної самостійної роботи і досягає в цій діяльності вершини професіоналізму. Головним результатом самостійної роботи майбутнього економіста є наявність позитивних якісних змін в оволодінні професійними вміннями, знаннями та навичками, що відповідають освітнім стандартам; формування якостей особистості фахівця, які необхідні для активної життєдіяльності в професійному та цивільному суспільстві.

Акмеологічний компонент культури самостійної роботи відображає формування та закріплення у самосвідомості майбутнього економіста затребувану необхідність у самосвідомості, саморозвитку й самореалізації, що дозволяють самоактуалізувати особистісне та професійне "Я".

Особливість акмеологічного компоненту полягає в тому, що в ньому синтезуються й знаходять свою конкретизацію загальнонаукові методологічні компоненти, спільною ідеєю яких є прогресивний розвиток зрілої особистості майбутнього економіста. Акмеологічний компонент визначає сукупність особистісних характеристик майбутнього фахівця з економіки: прагнення майбутнього економіста до розвитку та самовдосконалення; мотиваційне й особистісне ставлення до самостійної роботи; рівень засвоєння теоретичних знань та їх застосування у своїй професійній роботі. Перспективність акмеологічного компоненту полягає в тому, що він орієнтує особистість майбутнього економіста на постійний саморозвиток, що відповідає вимогам часу, спрямованим на необхідність досягнення найвищих результатів у професійній діяльності.

ВИСНОВКИ. Вивчення основних методологічних підходів щодо визначення структури культури самостійної роботи дозволило визначити її компоненти: мотиваційний, професійно-особистісний, когнітивний, акмеологічний. Дослідження структури культури самостійної роботи та обґрунтування її компонентів дає підстави для проектування технології формування культури самостійної роботи майбутніх економістів засобами дистанційного навчання на високому рівні в умовах вищого навчального закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александрова М. В. Культура та цивілізація: становлення проблематики в українській філософській думці (кінець XIX – початок XX століть): автореф. дис. канд. фил. наук : спец. 17.00.01 «Теорія та історія культури» / М. В. Александрова ; Харківська державна академія культури. – Харків, 2003. – 17 с.

2. Леонтьев А. А. Педагогическое общение / А. А. Леонтьев. – М. : Знание, 1979. – 47 с.
3. Словарь практического психолога ; сост. С. Ю. Головин. – Минск : Харвест, 2001. – 800 с.
4. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека: модуль «Направленность» / В. А. Семиченко. – К. : Міленіум, 2004. – 521 с.

M. Martynenko

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Kremenchuk

STRUCTURE OF INDEPENDENT STUDY CULTURE OF FUTURE ECONOMIST

The task of the paper is to determine the structure of independent study culture of future economists. The basic components of the independent study culture are defined and described on the basis of cultural, systemic, activity, learner-centered and acmeological methodological approaches. The components include: motivational, professionally-personal, cognitive, acmeological ones. The research of the structure of independent study culture and the analysis of its components are the background for making a new pedagogical technology of independent study culture formation at high level among future economists by means of distance learning and teaching at High school.

Key words: independent study, culture of independent study, economist training.

REFERENCES

1. Aleksandrova, M.V. (2003), The culture and civilization: establishment of the problems in Ukrainian philosophical idea (late 19 th – early 20 th centuries), Abstract of Cand. Sc. (Phil.) dissertation, 24.12.2003, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine. [in Ukrainian]
2. Leontiev, A.A. (1979), *Pedagogicheskoe obshchenie*, Znanie, Moscow, Russia. [in Russian]
3. Golovin, S.Iu. (2001), *Slovar prakticheskogo psikhologa*, Kharvest, Minsk, Belorussia. [in Russian]
4. Siemichenko, V.A. (2004), *Problemy motivatsyi povedeniia i deiatelnosti cheloveka: modul «Napravlennost»*, Milenium, Kyiv, Ukraine. [in Russian]

Мартиненко Марина Юрїївна,
старший викладач кафедри філології та
видавничої діяльності,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського,
вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук
Полтавської обл., Україна, 39600.
Тел. +38(05366) 3-11-79.
E-mail: marinamartynenko@mail.ru



Martynenko Maryna Yuriivna,
Senior Lecturer of Philology and Publishing
Activities Department,
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi
National University,
vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk,
Poltava Region, Ukraine, 39600.
Tel. +38(05366) 3-11-79.
E-mail: marinamartynenko@mail.ru

Стаття надійшла 15.12.2014